

KAPITOLA 1. Náčrt ekonomických základov koncepcie ekonomiky po kapitalizme (ekonomickej demokracie)

Čo je to ekonomická demokracia?

Keďže nebudeme vymýšľať nič, čo už bolo niekde zverejnené a stalo sa známou teóriou, odrazíme sa od diela amerického filozofa Davida Schweickarta.

David Schweickart neuvádza vo svojom diele Ekonomická demokracia – Po kapitalizme, že ekonomická demokracia, tak ako ju interpretoval, je hotový model, ktorý sa dá hneď v praxi použiť. Uvádza predovšetkým to, že očakáva nástupnícku teóriu⁽³⁾ a tvorbu ekonomického modelu *ekonomickej demokracie*.

Je preto potrebné vytvoriť univerzálny model fungujúcej ekonomiky v ľudskej spoločnosti v čase **po kapitalizme**, teda v postkapitalistickej spoločnosti, ktorú nazval *ekonomická demokracia*⁽⁴⁾.

Keďže sa pojem ekonomickej demokracie v rokoch 2011-2013 stal „hitom koncepcií“ i na Slovensku, dalo sa očakávať rýchle rozvinutie modelovania a analyzovanie princípov pri spojení s hospodárskou a spoločenskou praxou i u nás. Tým viac, že do vlády a parlamentu sa dostala sociálna demokracia, ktorá už predtým niečo o ekonomickej demokracii tvrdila. Nestalo sa tak. Už to tak hrozilo, že koncepcia ekonomickej demokracie „zapadne“ do zásobníka tých nadšeneckých ekonomických teórií, akými boli reinžiniering, vedomostná ekonomika, parecon a podobné teórie, ktoré po niekoľkých rokoch od ich prezentovania prevažne zostávajú takmer nepovšimnuté.

Chýbalo tu prepojenie na prax a projektové výstupy, ktoré by boli použiteľné v hospodárskej praxi. Preto je táto koncepcia z jednej strany rozpracovaná len teoreticky a podľa Schweickartovej koncepcie a z druhej strany tu boli snahy o doplnenie príkladmi a prípadmi, ktoré sú už použiteľné priamo pre slovenskú hospodársku prax.

Vo svojej knihe tu teda predostieram funkčný a zmysluplný ekonomický systém v čase **po globálnom kapitalizme**. Rozhodne to už nebude systém založený na súkromnom vlastníctve výrobných prostriedkov, ani na možnosti investovať súkromný majetok za účelom tržby vyšších ziskov z vložených súkromných investícií, neobmedzené a vraj živelne prirodzené pohyby slobodného trhu budú limitované potrebami a záujmami miestnych, regionálnych, celoštátnych spoločenstiev a sloboda jednotlivca bude definovaná v možnosti vybrať si prácu a bezbolestne prestúpiť alebo fungovať vo viacerých organizáciách či spoločenstvách odrazu. Nebude to však ani byrokratické či iným spôsobom centralizované riadenie celospoločenských ba až celoplanetárnych ekonomických a všetkých prírodných zdrojov a teda mocenská nadvláda nad ľuďmi, či masami pracujúcich. A ak to má byť demokraticky akceptovateľný spoločensko-ekonomický systém, musí vytvárať blahobyť pre všetkých ľudí a nielen rast HDP za účelom zisku a návratnosti kapitálu. Z dôb nadvlády klasickej ekonómie už takzvané „externality“, ktoré boli mimo záujmu podnikania, teda škody spôsobované priemyslom a podnikaním na prírode i na ľudskej spoločnosti, ktoré sa do ekonómie nezahŕňali, prestanú platiť. Nový systém musí vychádzať zo súčasnej reality druhej dekády 21. storočia a nie z filozofických, politických či morálnych konštrukcií minulosti, stojacich mimo súčasnej a horúcej hospodárskej praxe v realite, aká existuje, nie ani zo snov, aké to raz bude...

1.2. Základné črty ekonomickej demokracie – spoločnosti po kapitalizme

Prírodzene, že z dôvodu uceleného výkladu hlavných črt ekonomickej demokracie bude potrebné i tu v tejto publikácii zopakovať charakteristiky tých troch zásadných črt a pokúsiť sa k tomu pridať niektoré praktické vysvetlenia. Tými tromi zásadnými črtami sú **kolektívne vlastníctvo výrobných prostriedkov** (podľa Schweickarta zamestnanecká samospráva), **spoločenské riadenie ekonomických investícií** (podľa Schweickarta spoločenská kontrola investícií) a **vzájomne výhodný obchod**, teda podľa Schweickarta férový trh tovarov a služieb). Sám Schweickart tvrdí, že to rozširuje demokraciu do tých oblastí života, v ktorých sa doposiaľ považovala demokracia za prekročenie hraníc. Ide o demokratizáciu práce. O demokratizáciu kapitálu. A tým aj o demokratizáciu demokracie⁽⁵⁾. Pozrime si to:

Zamestnanecká samospráva, v ktorej je definovaná demokracia zamestnancov vo vnútri organizácie na základe spoluúčasti, cudzím slovom *participácie*, kde každý jeden zamestnanec má rovnocenný jeden hlas v rozhodovaní o podniku. „Činnosť všetkých výrobných podnikov demokraticky kontrolujú zamestnanci“⁽⁶⁾. Preto Schweickart v diele hovorí často o *demokratickom podniku*. „Každý výrobný podnik kontrolujú tí, čo v ňom pracujú. Zamestnanci zodpovedajú za nerušený chod fabriky: za organizáciu práce, pracovnú disciplínu, techniku a technológie produkcie, za to, čo sa vyrába a ako sa vyrába, aké sú výrobné náklady a ako sa rozdelí čistý zisk⁽⁷⁾.“

Musíme jednoznačne odlíšiť zamestnaneckú samosprávu, ako je definovaná u Schweickarta, od **systému celospoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov**, ako sme v praxi socializmu zažili u nás. V súčasnosti môžeme definovať zamestnaneckú samosprávu predovšetkým ako organizáciu ľudí ochotných vytvoriť na základe kolektívneho vlastníctva hospodársky subjekt a rozhodovať v ňom na princípe jeden hlas = jeden člen samosprávy ako zamestnanec pracujúci v kolektíve a vlastníci v kolektíve výrobné prostriedky. Pôjde teda predovšetkým o kolektívne vlastníctvo individuí a popríklad o kolektívne vlastníctvo na báze prevzatia obecného majetku, nie o štátne vlastníctvo.

Keďže sa teoreticky chceme zaoberať aj zamestnaneckou samosprávou v štátnom vlastníctve, teda pri zásade celospoločenského vlastníctva výrobných prostriedkov, budeme môcť využiť ponúknutú Schweickartovu možnosť „prenajať“ si štátne vlastníctvo pracovnými kolektívami, teda zamestnaneckou samosprávou. Podľa Schweickarta „hoci pracujúci budú kontrolovať (a teda riadiť) výrobný proces, nebudú vlastníť výrobné prostriedky. Tie sa považujú za kolektívne vlastníctvo spoločnosti“⁽⁸⁾, píše autor, takže ide o **spoločenské vlastníctvo výrobných prostriedkov**.

Spoločenská kontrola investícií, pri ktorej verejné zdroje budú zbierané verejným spôsobom a používané na verejné financovanie. Ak pôjde o štátom vlastnené ekonomické zdroje, ktoré si prenajímajú zamestnanecké samosprávy, pôjde o verejné zdroje v používaní kolektívnych vlastníkov. A tí budú z prenájmu štátneho, teda celospoločenského vlastníctva, platiť dane.

„Fondy pre nové investície sa vytvárajú z daní základných prostriedkov podnikov a naspäť do ekonomiky sa vracajú prostredníctvom siete verejných investičných bánk⁽⁹⁾“. Kľúčovým je nahradenie súkromnej kontroly nad investíciami spoločenskou kontrolou. Tu treba doplniť, že ide o nové celospoločenské investície do ekonomiky, ktoré sú verejne zbierané. Stále

v podnikovej hospodárskej praxi platí, že existujú ešte investície vnútropodnikové, ktoré sa vytvárajú účtovníctvom podniku vo forme **odpisov**, ktoré sú akumulované v podnikových fondoch za účelom obnovy základných prostriedkov a technického zhodnocovania investícií v samotnom podniku.

Len v priebehu niekoľkých rokov príslušnosti Slovenska k hospodárskemu celku Európskej Únie sa ukázalo, že súkromné investície a globálne finančné trhy a na nich pôsobiace korporácie, ktoré sú podľa svojho charakteru vždy súkromným vlastníctvom niekoho, nie sú schopné zabezpečiť adekvátny hospodársky rozvoj obce, mesta, regiónu či štátu. Naopak, problémy finančných trhov sa riešia tak, že štátne a celoeurópske finančné zdroje zbierané daňami a odvodmi od daňových poplatníkov, teda verejné investičné zdroje, boli a sú používané na riešenie krízy súkromného finančného sektora a takto „zoštátnenie“ dlhov súkromného finančného sektora spôsobuje obrovské ekonomické i spoločenské krízy celých hospodárskych zoskupení i štátov (príkladom je Grécko, ale i Taliansko, Ukrajina....). Pozitívnym príkladom bol Island, ktorý odmietol splácať dlžoby za privátny bankový sektor a nastúpil vlastnú cestu rozvoja ⁽¹⁰⁾. Z toho vyplýva, že ak chce obec, región, štát, hospodáriť vyvážené a rozvojovo na svojom území, nevyhnutne potrebuje mať k tomu verejné investičné finančné zdroje a minimalizovať alebo úplne vylúčiť súkromný kapitál a súkromné investície ako chorý a nebezpečný chorobu roznášajúci prvok v ekonomike.

Prax po privatizovaní hospodárskej sféry v Československu nakoniec ukázala, že podniky vo svojom účtovníctve síce vykazovali odpisy základných výrobných investičných prostriedkov, ale vo väčšinou tie odpisy už neboli použité na obnovu investícií či technické zvýšenie úrovne výroby. Po odpredaní týchto podnikov do rúk zahraničným investorom sa tento skrytý jav, ktorý dokáže odhaliť azda len hĺbková daňová kontrola, transformoval na jav, ktorý sa legálne využíva už minimálne jedno desaťročie korporáciami: V rámci každoročných odpisov zo základných prostriedkov sa tieto účtovne odvádzajú vo forme legálnych **transferových prevodov** materskej korporácii v zahraničí, alebo sa formou dodania technických liniek, technického zhodnocovania investície **vnútkorporátne fakturujú a tak opäť dochádza k odlivu financií z účtov tu hospodársky činného závodu či firmy smerom do zahraničia**. A keďže ide o vnútropodnikové transfery a v rámci integrácie EÚ sú tieto transfery legálne, keďže jednou zo „štyroch slobôd“ eurointegrácie je aj voľný pohyb kapitálu, štát a slovenská spoločnosť stratili kontrolu nad týmito operáciami a len z analýz sa dá odhadovať, aké veľké straty to národohospodárskemu celku Slovenskej republiky každoročne prináša. Ak by tomu tak nebolo, korporátne podniky ako Slovenské elektrárne, celá podniková sústava energonosičov, vodovodných rozvodov, dopravnej infraštruktúry v rukách zahraničných investorov a podobných podnikov, by nemuseli zvyšovať ceny tovarov a služieb na našom území, ale trvalo by ich znižovali.

Schweickart v celej kapitole III., časti 3.1.3. ⁽¹¹⁾ v rozvádza možnosti organizovania a kontroly verejných financií. Navrhuje transformáciu súkromného bankového sektora na systém verejných investičných bánk a vylúčenie súkromného investovania predovšetkým drobných sporiteľov a jednotlivcov vo verejných finančných systémoch. A že s verejným

investovaním už čiastočne skúsenosť Slovensko má, môžeme dokumentovať na priaznivom vplyve eurofondov a grantových schém v mnohých oblastiach slovenskej spoločnosti. Po dopracovaní spôsobu, ako verejné investičné banky sieťovo zapojiť do financovania ekonomiky i spoločenského života a pri vyvarovaní sa spôsobu zneužitia či nesplnenia grantových schém, môžeme použiť mnohé z postupov na systém verejného financovania. Nakoniec, aj správne použitie bilančných modelov financovania z obdobia rozvoja plánovaného hospodárstva za socializmu v makroekonomických kategóriách môže prispieť k vyváženosti hospodárenia. Bilancovanie predovšetkým zabraňovalo chybe zadlžovania sa verejných financií svojim kategorizovaním výdavkov a príjmov. Nebolo možné „odniekaľ vziať a niekam dať“, ak to nebolo vybilancované riešenie.

Trh ako zostávajúci mechanizmus pre rozdeľovanie spotrebných tovarov a základných prostriedkov spoločnosti.

Schweickart priamo nabáda ku kontrolovaniu a regulovaniu trhov. Podľa neho pôjde o „férový obchod založený na tarifách, v nijakom prípade nie voľný obchod, najmä nie v prípadoch, keď sú výrazné rozdiely medzi mzdami a environmentálnou reguláciou v jednotlivých obchodujúcich štátoch.“⁽¹²⁾ „Ale napriek tomu „ceny reguluje iba ponuka a dopyt“. A poznamenáva, „ale napriek tomu, finančný trh padne“⁽¹³⁾.“ Hovorí o socialistickom protekcionizme trhu tovarov a služieb, až o socialistickom trhu. „Napriek tomu bude ekonomická demokracia súťaživou trhovou ekonomikou, ale nie ekonomikou voľného obchodu“⁽¹⁴⁾.

V antikomunistickej kritike socializmu akosi zanikol fakt, že ani po roku 1948 nezanikol trh ako taký. Naopak, štátom riadené systémy veľkoobchodu a maloobchodu, ako aj monopolne riadený systém výsadných spoločností zahraničného obchodu a teda i finančného devízového monopolu, umožňovali zachovať za socializmu distribúciu tovarov, výrobných prostriedkov a rozvíjať medzinárodný obchod v prospech národného hospodárstva. Cieľom bolo vytvoriť vzájomne výhodný obchod, nie zrušiť trhy.

Prirodzene, vzhľadom na prebiehajúcu doktrínu „studenej vojny“ sa eliminoval voľný trh a predovšetkým súkromná iniciatíva.

Ak však dnes Slovensko prežíva z jednej strany plné obchody a možnosť zakúpiť si všetko zo sveta, na druhej strane má domáci výrobca veľmi blokovaný prístup na tento „slobodný a voľný trh“ a Slovensko zažíva tvrdé narušenie potravinovej „bezpečnosti“, stratilo potravinovú sebestačnosť a má obrovské problémy s kvalitou potravín i farmaceutických výrobkov i mnohých osobných tovarov a služieb. Mnohé prirodzené služby domácnostiam a základné skupiny tovarov a služieb sú pre značnú časť obyvateľstva nedostupné vzhľadom k uplatňovaniu zásady „svetových cien“ pri veľmi výrazne rozlíšenej hladine nízkych domácich miezd a vysokých svetových spotrebiteľských cien. Trhová ekonomika v žiadnom prípade nezanikne, bude však musieť slúžiť obyvateľstvu a nie obyvateľstvo trhom.

Podľa Schweickarta teda ekonomická demokracia ruší súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov a námezdnú prácu, ale uznáva trh⁽¹⁵⁾.

Odkazy

(3) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia*, kap.1.1 str.40,41,

(4) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia* ods2..čo treba robiť, ods.4.Ostatné sny str.12,17,18,

(5) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia* Str.17,

(6) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia*.3.1.základný model ekon.demokracie, str.73

(7),(8),(9) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia*.str.74,

(10) L.Hud'o : *Islandská revolúcia a jej inšpirácie pre Slovenskú spoločnosť*, 15.12.2012

<https://www.protiprudu.org/islandska-revolucia-a-jej-inspiracie-pre-slovensku-spolocnost/>

<https://nezavisli.blogspot.sk/2011/10/prebiehajuca-revolucia-na-islande.html> 2011, *Prebiehajúca revolúcia na Islande*, blogspot Nezávislí

(11) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia*, 3.1.3.Spoločenská kontrola nad investíciami, str.76-82,

(12) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia* Kap. Férový a voľný obchod, str.101,

(13) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia* Radikálny skok, str.190;

(14) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia*.Kap.3.5.Férový a voľný obchod, str.103,

(15) Schweickart, D.: *Po kapitalizme – Ekonomická demokracia* kap.3.1. Základný model ekon.demokracie, str.74,